

בונים את ההחמצה הבאה

ב־2006 התברר כי צה"ל, שהיה רלוונטי מאוד ללחימה נגד הפלסטינים, היה לא רלוונטי מול החזבאללה. עתה - כך נראה - שוב בונה את עצמו צה"ל להתמודדות עם מגוון קטן מאוד של תרחישים

מבוא: תוכנית הקיצוצים של צה"ל¹

באחרונה פורסם שנוכח הקיצוצים בתקציב והצורך לקבל החלטות קשות בנוגע לתעדוף משאבים והשקעות, עמדו בפני צה"ל - לפי תפיסתו - שתי ברירות אסטרטגיות עיקריות: האחת, לחזק את מה שלדעת צה"ל הוא נקודת התורפה שלו - בעיקר כוחות היבשה המתמרנים (חי"ר, שריון, הנדסה וארטילריה) או, לחלופין, לחזק את מה שבעיניו הם יתרונותיו היחסיים: אש מנגד, מודיעין, סייבר וכוחות מיוחדים.² במאמר הזה אנו מציגים כמה טיעונים בזכות הרלוונטיות של כוחות

היבשה המתמרנים בתרחישים עתידיים של לחימה ומציגים את הסכנות הכרוכות בהפחתת היכולת של המרכיבים המתמרנים של צה"ל. ההשלכות של תוכנית הקיצוצים על כוחות היבשה של צה"ל (מילואים וסדיר) הן משמעותיות. התוכנית הזאת כוללת ביטול או דחייה של התוכניות לפתח את טנק המרכבה 5 ואת נגמ"ש הנמר ולהצטייד בהם, קיצוץ בסד"כ הארטילריה, סגירת יחידות והפחתת ימי האימונים. המשמעות היא שצבא היבשה, שתמיד היה עיקר עוצמתו של צה"ל, יחזור

למצב הדומה לזה שבו היה ערב מלחמת לבנון השנייה.³

מדוע צריכה תוכנית הקיצוצים להדאי אותנו?

בעתיד אנו עלולים לגלות שמדובר בתפיסה שגויה, ואז אנו עלולים למצוא את עצמנו ללא מענה מבצעי לחלק מהאיומים האפשריים. ההחלטה לחזק את מערכי המודיעין, האש המדויקת, הסייבר וכו' מבוססת על ההנחה שבסבבי העימותים העתידיים לא תידרש פעולתם של כוחות יבשה גדולים וכי ניתן יהיה להגיע להישגים הרצויים באמצעות אש מדויקת וכוחות מיוחדים הנעזרים במודיעין מדויק.⁴ מקורה של ההנחה הזאת בדעה השלטת בצה"ל שלפיה יש סבירות מזערית לפריצתה של מלחמה סימטרית נגד יריב שהוא צבא של מדינה. אולם זוהי הנחה בעייתית שנשענת יותר על פירוש הכוונות ולא על ניתוח היכולות הזמינות של שכנותיה של ישראל.

המזרח התיכון מוכיח חדשות לבקרים שכוונות יכולות להשתנות בן לילה. בה במידה שלא ניתן היה לצפות את מלחמת האזרחים בסוריה ואת התהפוכות במצרים, שאכן הורידו לעת עתה מסדר היום איום בסדר גודל מדינתי, כך גם בלתי אפשרי יהיה לצפות שינוי בכיוון ההפוך: כלומר תרחיש מסוים שבו אחד הצבאות הסדירים הגדולים שוב יופנה נגד ישראל. כזכור, זה אכן היה החשש מעט אחרי שהאחים המוסלמים עלו לשלטון במצרים. בתחילה כלל לא היה ברור איזו מדיניות ינקטו כלפי ישראל.⁵

כוחות צה"ל באימונים | ההחלטה על הקיצוצים מדאיגה מכיוון שהיא מבוססת על התפיסה שלפיה צבא היבשה הופך לגורם משני

הפגיעה ביכולת ההרתעה

רעיון ההרתעה, שהוא מרכיב מרכזי בתפיסת

ד"ר איתן שמיר

מרצה במכללה לפיקוד טקטי ובתוכנית
ללימודי ביטחון באוניברסיטת תל-אביב

ד"ר עדו הכט

מדריך אקדמי וחוקר במרכז ללימודים
צבאיים של המכללה לפיקוד ולמטה

ההנחה שלפיה יש סבירות מזערית לפריצתה של מלחמה סימטרית נגד יריב שהוא צבא של מדינה היא בעייתית ונשענת יותר על פירוש הכוונות ולא על ניתוח היכולות הזמינות של שכנותיה של ישראל

התותחים, ללא פלישה יבשתית. אבל נדרש פער גדול בעוצמה הצבאית והמדינית כדי להבטיח הצלחה של מבצעים כאלה ושהדרישה המדינית מהמדינה המותקפת תיחשב בעיניה לפחות חיונית מהנזק שעלול להיגרם לנכסיה מאש ספינות התותחים.

המלחמה החד-צדדית על קוסובו (1999) העמידה את הברית הצבאית הגדולה והחזקה בעולם, נאט"ו, נגד מדינה זעירה וענייה, סרביה, נטולת בעלות ברית ונטולת כל יכולת לפגוע בתוקפיה - לא בכוחותיהם הצבאיים וגם לא בנכסיהם הלאומיים. בכל זאת נדרשו 78 ימים של הפצצות רבות עוצמה, איום בפלישה קרקעית, מצור כלכלי מוחלט ושסע פוליטי פנימי בין המשטר לבין מתנגדים פוליטיים מבית כדי לגרום לסרביה להיכנע ולוותר על שליטתה במחוז קוסובו. ספק אם ישראל תזכה אי פעם באויב שיאפשר לה לחימה חד-צדדית כל כך.

יש מצבים שבהם רק כניסת כוחות קרקעיים תבטיח את כניעתו של הצד האחר. כדי להפיל את משטר הטליבאן ב-2001 או את משטר של סדאם חוסיין ב-2003 אי-אפשר היה להסתפק באש-מנגד - נדרשה מעורבות של כוחות קרקעיים, הגם שבאפגניסטן היו אלה רבבות לוחמים של הברית הצפונית, ארגון צבאי אפגני יריב לטליבאן, שגם כך ניהל נגדם מלחמה רבת שנים, ולא כוחות אמריקניים.

גם במקרים שבהם מתנהלת מערכה מתמשכת של השמדת מטרות באמצעות נשק מדויק וכמעט ללא הגבלת זמן ואמצעים - כמו המערכה נגד סרביה - מתברר שבאויב מיומן קשה מאוד לפגוע באופן משמעותי באמצעות אש-מנגד בלבד.⁷ גם בפעולות האחרונות של

הביטחון הישראלית, אינו חדש. "הרוצה בשלום ייכון למלחמה" (Si vis pacem, para bellum) נהגו לומר הרומאים. על אותו המשקל ניתן לומר כי הרוצה למנוע מערכה קרקעית עקב סיכוייה ומחירה, חייב להתכונן אליה היטב ואז אולי יימנע הצורך בה. נכון הוא שמבצע "עמוד ענן" ברצועת עזה (14-21 בנובמבר 2012) השיג את מטרותיו המדיניות בלי שצה"ל תקף קרקעית, אבל עצם האיום בכניסה קרקעית וההכנה המתוקשרת של הכוחות לכניסה כזאת הפעילו לחץ רב על האויב לסיים את העימות.⁸ טענתנו היא שיש צורך בצבא יבשה חזק כדי שלא נצטרך להשתמש בו, וככל שהצבא יהיה טוב יותר והנכונות להשתמש בו תהיה ברורה יותר (ויש קשר בין שני המשתנים האלה) כך גם יקטן הסיכוי שאכן נידרש להפעיל אותו. האיכות אכן חשובה, אבל היא אינה תנאי מספיק שכן גם לכמות יש ערך. צבא איכותי מאוד אבל זעיר לא יוכל לעמוד בהיקף המשימות הנדרשות.

גם בהתמודדות עם ארגונים לא מדינתיים בעלי יכולות אש אסטרטגיות שהולכות ומתעצמות צריך לשמר על יכולת קרקעית לכבוש שטח כדי להביא להפסקת הירי על העורף האזרחי של ישראל. בעוד שהשמדה של עמדת פיקוד אחת של צבא סדיר עשויה לשחק סוללת ארטילריה שלמה, הרי במקרה של חמאס ושל חזבאללה יש צורך לפגוע בכל חוליית שיגור בנפרד משום שפעילותן היא כמעט אוטונומית. רק השתלטות על שטח וסריקתו היסודית יוכלו להביא להפסקת השיגורים. לכיסוי בו זמני של שטח גדול נדרש כוח יבשתי גדול.

מה אפשר ללמוד מההיסטוריה?

ברור שלא בכל מצב יש צורך בכיבוש קרקעי. בעובדה הזאת אין חידוש: כבר במאה ה-19 נטבע המונח "דיפלומטיה של ספינות תותחים" כדי לתאר שימוש באיום של אש מהים על נכסים לאומיים חשובים כדי לאלץ מדינות להיכנע לתכתיב המדיני של שולחת ספינות

צה"ל הושגו ההישגים המשמעותיים בשעות הראשונות נגד מטרות שנאסף עליהן מודיעין מראש ושהותקפו במפתיע. אם האויב כבר היה מוכן, היה קשה מאוד למצוא מטרות איכות ולפגוע בהן. כמה מהישגיו של חיל האוויר בשעות הראשונות של מלחמת לבנון השנייה נבעו מהערכה מודיעינית שגויה של חזבאללה שישראל תסתפק במכת-נגד ייצוגית על תקיפת הסיור הישראלי. ספק אם יחזרו על השגיאה הזאת בעתיד. התמרון במצב כזה מאלץ את האויב להתגלות וחושף מטרות.⁸ כך היה, למשל, במלחמה נגד סרביה: כמה מהאבדות הקשות ביותר שספג צבא סרביה נגרמו לו כאשר כוחות של המחותרת האלבנית בקוסובו נשלחו לתקוף את עמדותיו בדרך הקרקע ואילצו אותו להיחשף בתמרון נגדי.⁹ יש הטוענים כי מבצע "עמוד ענן" - שהשיג הפסקה ממושכת של הירי לשטח ישראל - הוא דגם מוצלח של מבצע המבוסס רק על מודיעין ועל אש מהאוויר. אכן המבצע הזה היה מוצלח בהיבט של השגת היעד המדיני - הפסקה כמעט מוחלטת של ירי רקטות מעזה לישראל במשך כמה חודשים,¹⁰ אם כי תמורת ויתורים מדיניים מסוימים של ישראל. לעומת זאת, מהבחינה הצבאית היו הישגיו הרבה פחות טובים. לאחר מכת פתיחה מוצלחת, שהשמדה כמעט לחלוטין את מערך הרקטות לטווח ארוך של חמאס, המשיך חיל האוויר לתקוף במשך שבוע ימים. המגבלה היחידה שהוטלה עליו הייתה להימנע מנזק סביבתי, ולמרות זאת הצליחו חמאס והארגונים המתחרים בו לירות כ-1,500 רקטות לטווח קצר ולטווח בינוני. רק הישגי כיפת ברזל הצילו את ממשלת ישראל מלהידרש להחליט בין כניעה (מתן ויתורים מדיניים מפליגים) לבין כיבוש קרקעי. להשמדתו של מערך הרקטות לטווח ארוך של החמאס לא היה ערך צבאי מהותי אלמלא קיומה של מערכת כיפת ברזל - מערכת שהצבא לא רצה בה מלכתחילה בטענה שהשקעה נוספת ביכולת התקיפה תבטיח הישג טוב יותר מהשקעה בהישג ההגנתי הצפוי של המערכת הזאת.¹¹

לאילו מערכות צריך צה"ל להתכונן?

הבה נעתיק את הדיון מהאויב הכי חלש שלנו, החמאס בעזה, לזירת לחימה נגד אויב גדול וחזק בהרבה כמו החזבאללה. בקצב

מפעל שריון בסרייה שהופץ במהלך מלחמת קוסובו | גם במקרים שבהם מתנהלת מערכה מתמשכת של השמדת מטרות באמצעות נשק מדויק וכמעט ללא הגבלת זמן ואמצעים - כמו המערכה נגד סרייה - מתברר שבאויב מיומן קשה מאוד לפגוע באופן משמעותי באמצעות אש־מנגד בלבד

הירי שחמאס ירה במבצע "עמוד ענן" מסוגל החזבאללה לירות במשך יותר מתשעה חודשים ללא הפסקה. אפילו אם חיל האוויר יחזור על הישגיו בעזה ובמלחמת לבנון השנייה וישמיד כמעט לחלוטין את כל משגרי הרקטות לטווח בינוני וארוך של החזבאללה כבר ביום־יומיים הראשונים, הרי ששליש משטח ישראל, שמצויים בו אוכלוסייה גדולה ונכסים אסטרטגיים חיוניים, צפוי להיפגע מרבבות רקטות קצרות טווח.¹²

אולם כדי שישיראל תצליח לחזור על הישגי מלחמת לבנון השנייה ו"עמוד ענן", עליה להנחית את מכת הפתיחה. ומי ערב לנו שדווקא זה יהיה תרחיש הפתיחה? גם אויבנו למדו את הלקחים של ההפתעות שהנחנו להם במכות הפתיחה של 2006, של 2008 ושל 2012. לכן יש להביא בחשבון תרחיש שבו הם יוזמים את מכת הפתיחה בטרם יושמד מערך הטילים שלהם לטווח ארוך. יתר על כן, גם אם ישראל תפתיע אותם, הרי שהתקיפה לא תבוא ללא סיבה, וסביר להניח שהם יחכו לה ונערכים לה כבר היום בהסתרה ובמחסות טובים יותר, כך שהסבירות שנמנע לחלוטין ירי של רקטות ושל טילים לטווח בינוני וארוך הוא קלוש יותר.

יש הטוענים כי מבצע "עמוד ענן" הוא דגם מוצלח של מבצע המבוסס רק על מודיעין ועל אש מהאוויר

גם מבלי לדעת מהו גודל המלאי הזמין של מיירטי כיפת ברזל, חץ וכו' שיש ברשות ישראל, ניתן להניח שיש פחות מהם מאשר מספר הרקטות והטילים שבידי האויב. הסיבה: מחירם הגבוה של המיירטים. המסקנה: או שממשלת ישראל וצה"ל יפקירו את אוכלוסיית ישראל להפגזה ממושכת, או שהם ייאצלו להורות על פלישה יבשתית - פלישה שלא תוכל להסתפק בהתקדמות של קילומטרים בודדים וגם לא כזאת שתימשך שבועות רבים לפני שתכסה את שטחי השיגור העיקריים. זוהי פלישה שדורשת כוח יבשתי בעל יכולת לנוע מהר תחת אש, לכסות שטח גדול בעת ובעונה אחת ובעל אורך נשימה.

יתר על כן, חזבאללה אינו האויב החזק ביותר שעומד מולנו. צבא סוריה, גם אחרי הטלטלה והשחיקה שהוא סובל במלחמת האזרחים, מסוגל לעשות את כל מה שמסוגל

צבא סוריה, גם אחרי הטלטלה והשחיקה שהוא סובל במלחמת האזרחים, מסוגל לעשות את כל מה שמסוגל חזבאללה לעשות ואף יותר

חזבאללה לעשות ואף יותר. נוסף על כך, הוא גם נהנה ממטריית הגנה אווירית שתצמצם את יעילותה של מכת הפתיחה הישראלית. נכון שאין זה סביר להניח שהוא ינסה לפלוש לישראל (לפחות לא מעבר לניסיון לכבוש יעדים מוגבלים בחזית לצורכי תעמולה). סביר יותר להניח שבמקום זה הוא יאמץ את הדגם של חמאס ושל חזבאללה של הפגזה מרחוק על ערינו. לכן לא תיוותר לישראל ברירה אלא להחזיק ביכולת פלישה לתוך סוריה כדי להתמודד עם הכוחות הסוריים שיגנו על מערך השיגור. איננו יכולים להסתמך על זה שהפצצה של כמה מרכזים צבאיים או תעשייתיים תרתיע את הסורים: הפצצת יעדים כאלה אחרי שהסורים ירו רקטות פרוג לתוך הגליל ועמק יזרעאל במלחמת יום הכיפורים לא הרתיעה אותם, וכעת, במלחמת האזרחים, הם עושים לעצמם דברים הרבה יותר נוראים וממשיכים להילחם.

במאמר מוסגר יש לציין כי בעוד שמלחמת האזרחים בסוריה גורמת להם אבדות בנפש וציוד, היא גם מניבה לסורים ולחזבאללה לקחים ותרגול בלחימה במגוון מתארים -

במיוחד בשטח בנוי - כך שיש להביא בחשבון שבסבב הבא הם יהיו יותר טובים במתארים האלה מאשר בעבר.

בצדק נטען שפעולה קרקעית תהיה מוגבלת לטווח של כמה עשרות קילומטרים משטח ישראל ולכן לא תוכל לשחק טילים ורקטות לטווח בינוני ובוודאי שלא כאלה שהם בעלי טווח של מאות קילומטרים. אבל דווקא הרקטות לטווח קצר ובינוני הן אלה שכוח אווירי מתקשה לטפל בהן. לטילים ארוכי טווח יש חתימה גבוהה, והם נדרשים למערכות תחזוקה והפעלה מסורבלות יחסית החושפות אותם יותר לחיל האוויר ולאש־מנגד. גם מספרם מועט יותר כך שניתן להניח שלישיראל יהיו די טילי הגנה ליירוטם. פעולה קרקעית רחבת ממדים לעומק של 30 עד 50 ק"מ תוכל להפחית בחדות את קצב השיגורים. הפסקה מוחלטת דורשת שהייה ממושכת יותר על הקרקע, וזו כבר תלויה גם באילוצים נוספים - מדיניים וצבאיים.

תוצאות הלוואי של הזנחת כוחות היבשה

בעיה נוספת שקשורה בהזנחת כוחות היבשה היא שאלת שימור הידע. כדי לקיים צבא יבשה ברמה גבוהה נדרש ידע ייחודי בתחום הפיקוד וההפעלה של כוחות מורכבים וגדולים. ידע כזה מתפתח בתהליכים שנמשכים שנים. נדרשו

כוללת על ישראל, אבל ההרתעה הזאת אינה ערובה לעד. היא זקוקה מעת לעת לרענון, וקיומו של צבא שמסוגל להתמודד בהצלחה עם מתקפה כזאת (או שמקרין דימוי שהוא מסוגל לכך) הוא תנאי להמשך ההרתעה.

יתר על כן, האם מישוהו יכול להבטיח שהמצב לא ישתנה כך ששוב נמצא את עצמנו זקוקים לעוצבות הגדולות ולצבא המילואים? גם במלחמה בעצימות נמוכה שהתנהלה בינינו לבין הפלסטינים בשנים 2000-2006 נזקקנו לכוחות המילואים. האם כשהמצב ישתנה, וצה"ל יבקש שוב מטובי הצעירים להתגייס לתפקידי לחימה בחילות "הפשוטים" ולסכן את עצמם, הוא יוכל לצפות להיענות שדומה לזו שהייתה לו עד היום? הרי גם ככה השירות במודיעין ובסייבר נחשב היום ליוקרתי יותר ולמתגמל יותר בחיי האזרחות שאחרי שירות החובה, אז עכשיו גם מותירים את הדרג המסתר ללא הילה וללא ההוקרה החברתית שלה זכה בעשורים הקודמים. סביר להניח שמצב העניינים הזה הוא אחד הגורמים לאותה ירידה ברצון לשרת ביחידות השדה הקרביות - ירידה שהוזכרה לעיל.

המסקנה: יש לשמר את עוצמתו של צבא היבשה

אנו סבורים שבמסגרת השמירה על יכולות התמרון של צה"ל יש צורך לעדכן את יכולתו להילחם ביבשה. הוצאת אמל"ח מיושן מהמערך הפעיל וסגירת יחידות מסוימות הן אולי צו השעה. יש צורך בעדכון ובהתאמה של מבנה העוצבות לאתגרים של שדה הקרב הנוכחי והעתיד.

כך, למשל, יש הכרח לפתח את יעילות הלחימה בשטחים בנויים - דבר הדורש לימוד מעמיק של התופעה ופיתוח עדכונים תורתיים, טכנולוגיים וארגוניים. אך בה במידה גם יש צורך לשמר איוון מסוים בין האיכות לבין הכמות. צבא קטן מאוד ואיכותי מאוד מסוגל להתמודד בהצלחה עם אויב עדיף מספרית, אבל יש גבול לפער המספרי שהאיכות יכולה לחפות עליה. ראינו את העובדה הזאת ביומיים הראשונים של מלחמת יום הכיפורים, כאשר העוצבות הסדירות של צה"ל, שהיו מיומנות לאין ערוך מיריבותיהן, נאלצו להתמודד מול אויב בעל עדיפות מספרית קיצונית. הסורים והמצרים שילמו באבדות כבדות מאוד, אבל הצליחו לצבור הישגים ראשוניים. רק הגעת המילואים

הזנחת כוחות היבשה קשורה גם לפגיעה המתמשכת באתוס השירות הקרבי

בתקשורת על הישגיה של מערכת כיפת ברזל¹⁴ יש מי שיטענו כי עקב השינוי באופי המלחמה יש לשנות גם את אתוס השירות הקרבי, שתפקידו הפך למיותר. האומנם? ראשית, לא טבע המלחמה וגם לא אופי המלחמות השתנו; השתנתה האסטרטגיה הנבחרת של אויבינו להתמודדות איתנו. גם בעבר היו תקופות שבהן העדיפו האויבים לנקוט אסטרטגיה של התשה באמצעות לחימה בלתי סדורה או באמצעות אש מנגד. למזלנו, באותן התקופות לא חשבו בכירי מערכת הביטחון שתופעת המלחמה מחייבת פירוק של מסגרות היבשה. הם לא חשבו כך בתקופת הפידיאיון במחצית הראשונה של שנות ה-50, בתקופת מלחמת המים של אמצע שנות ה-60, בתקופת מלחמת ההתשה בראשית שנות ה-70 (מלחמה ששילבה לחימה בלתי סדורה של צבאות סדירים עם טרור וגרילה של ארגונים חצי סדירים ושל לוחמים בלתי סדירים ושכללה פשיטות, פיגועים וירי ממנגד בחזית ועל העורף). הם לא חשבו כך גם בהמשך, כאשר מוקד הלחימה עבר לחזית הלבנונית באמצע שנות ה-70 וכלל כבר אז שילוב של פיגועים בעורף ובחזית וירי ארטילרי מנגד.

צה"ל נאלץ להתמודד עם לחימה בלתי סדורה כבר מראשיתו, ורק מעת לעת התנהלו מלחמות גבוהות עצימות. נכון הוא שתוצאות מלחמת יום הכיפורים יצרו הרתעה מפני מתקפה סדורה

לצה"ל שנים רבות כדי להתפתח וללמוד לנהל קרב משולב ברמה אוגדתית. מניסיונם של צבאות אחרים ידוע שבלי תרגול - הידע הזה ייעלם בתוך כמה שנים. זה קרה לצבא בריטניה שוב ושוב במהלך המאה ה-20, ובשתי מלחמות העולם הוא שילם על כך מחיר יקר מאוד, וזה קורה לצבאות האירופיים של ימינו שמאז סיום המלחמה הקרה קיצצו באופן ניכר את צבאותיהם כך שברובם אין אימונים של כוחות מתמרינים ברמה שמעל גדוד. המדיניות האלה נתקלות בקושי כל אימת שהן נדרשות לנהל מבצע מעל רמת הגדוד או החטיבה.

הזנחת כוחות היבשה קשורה גם לפגיעה המתמשכת באתוס השירות הקרבי. מהו המסר של צה"ל - שהחזית האמיתית היא יחידה 8200 ויחידות דומות? "סיירת או ניירת" כמאמר הצעירים המתגייסים? התגמול של הצעירים ששירתו ביחידות השדה "הרגילות" היה בראש ובראשונה התחושה שהם חוד החנית, שהתפקיד קשה, שוחק וכרוך בסיכונים, אבל זה הדבר החשוב ביותר שהם יכולים לעשות למען המדינה. המסר החברתי לאורך השנים היה כי מי שמסוגל - צריך להתגייס ליחידות הקרביות. קיים חשש ממשי בכרסום מתמשך של המסר הזה ובאתוס השירות הקרבי בכלל, ואכן בעת האחרונה דווח על ירידה מסוימת ברצון לשרת ביחידות השדה הקרביות.¹⁵ דוגמה להשפעה שיש לשינויים ביוקרה של מקצוע צבאי אפשר לראות בעלייה במספר המבקשים לשרת ביחידות ההגנה האווירית לאחר דיווחים

רק"ם של צבא סוריה בעיר חומס, יוני 2011 | חזבאללה אינו האויב החזק ביותר שעומד מול צה"ל. צבא סוריה, גם אחרי הטלעלה והשיחקה שהוא סובל במלחמת האזרחים, מסוגל לעשות את כל מה שמסוגל חזבאללה לעשות ואף יותר

משגרי רקטות בתוך מחפורת ברצועת עזה | דווקא הרקטות לטווח קצר ובינוני הן אלה שחיל האוויר מתקשה לטפל בהן

הערות

1. המאמר הוא פרי פיתוח והרחבה של הרצאה שנשא איתן שמיר בכנס לרגל 20 שנה למרכז בגין-סאדאט למחקרים אסטרטגיים באוקטובר 2013. הכותבים מודים לפרופ' אפרים ענבר על הערותיו המועילות.
2. Amir Rapaport, "Where Is the Israeli Military Heading?" BESA Perspectives Papers, August 2013, <http://goo.gl/PyfAer>
3. אמיר רפפורט, "קטן וחכם", אתר nrg, 18 במאי 2013, <http://goo.gl/CiWgCq>, ראו גם: אמיר רפפורט, "צה"ל חוזר ל-2006?", [Israel Defense](http://www.IsraelDefense.com), 29 בנובמבר 2013, <http://goo.gl/qAl0eh>
4. אלון בן דוד, "החזון של יעלון: צה"ל קטן וחכם", אל מוניטור, 20 במרץ 2013, <http://goo.gl/vUFQbC>
5. ראו למשל: "השלום מתקרר, הגזרה מתחממת", ערוץ שבע בשבע, ויליון 498, 21 בפברואר 2012, <http://goo.gl/jTW6oR>
6. לדברי צה"ל, גיוסו במהלך המבצע בין 60 ל-70 אלף חיילי מילואים - יותר מאשר במבצע "עופרת יוקרה" וכמו מספר חיילי המילואים שגויסו בשלב האחרון של מלחמת לבנון השנייה ב-2006, "IDF Reservists in Operation", [Israel Defense](http://www.IsraelDefense.com), 19 Jan. 2013, <http://goo.gl/1CkCKe>
7. ראו: Conrad C. Crane, "The Lure of Strike", [Parameters](http://www.Parameters.com), 43(2), Summer 2013, pp. 5-12
8. אמיר הרצ, "תפקידיו החדשים של התמרון היבשתי", מערכות 431, יוני 2010, עמ' 16-25, <http://goo.gl/ZHWSRD>
9. בזכות הסתוות מעולה ופיזור מטרות דמה רבות היו האבדות של צבא סוריה קטנות בהרבה מכפי שחשבו בתחילה.
10. מבחינת הדרג המדיני, ההישג מדידי כמותי: מסיום המבצע ב-21 בנובמבר 2012 ועד 21 בנובמבר 2013 נורו מעזה "רק" 41 רקטות ופצצות מרגמה, ונעשו "רק" 13 פיגועים בנבול עזה. לעומת ירי של כ-725 רקטות ופצצות מרגמה לשטח ישראל ו-23 פיגועים בנבול ישראל-עזה מ-1 בינואר 2012 ועד לפתיחת המבצע ב-14 בנובמבר 2012.
11. עוזי רובין, "קרב הרקטות במבצע 'עמוד ענן': הערכה ראשונית", הרצאה במכון בגין-סאדאט ללימודים אסטרטגיים, אוניברסיטת בר-אילן, 2 בדצמבר 2012
12. שם
13. ראו: יואב זיתון "מבוכה בצה"ל: ירידה במוטיוויציה לשרת שירות קרבי", [ynet](http://www.ynet.co.il), 7 בנובמבר 2013, <http://goo.gl/1ArlW0>
14. ראו, למשל, את העלייה הדרגתית בשיעורי ההתנדבות לשרת ביחידות כיפת ברזל בעקבות מבצע "עמוד ענן", חדשות 2 מאקו, "כיפת ברזל משפיעה על נתוני הגיוס לצה"ל", 28 בנובמבר 2012, <http://goo.gl/2tXDx8>
15. ראו: בן דוד, החזון של יעלון (הערה 4)

רחב בצורה טובה מאשר צבא שיועד לתת מענה מעולה למספר מאוד קטן של איומים ושל תרחישים, שכן האויב הנבון תמיד ישאף להילחם בתחום שבו היכולת שלך היא מועטה ביותר. אל מול הסיסמה הנפוצה "צריך להיות רלוונטי"¹⁵ צריך להעמיד את השאלה: "רלוונטי מתי ובאיזה הקשר?" האם אנחנו בונים צבא רק למשימה הצפויה מחר בבוקר או לטווח של 5 עד 10 שנים בעתיד לוט בערפל?

ב-2006 השלים צה"ל את ניצחונו על ארגוני המחבלים הפלסטיניים, ואיש לא צפה שמלחמת לבנון השנייה עומדת בפתח. התברר כי הצבא, שהיה רלוונטי מאוד ללחימה נגד הפלסטינים, היה לא רלוונטי מול החזבאללה. רק העובדה שהחזבאללה עצמו לא רצה מלחמה באותה העת וכי מדובר היה באויב חלש יחסית צימצמה את הנזק שנגרם לצה"ל ולישראל כולה. אילו המצב המדיני היה מביא אותנו למלחמה נגד אויב חזק יותר, למשל סוריה (או אפילו החזבאללה כפי שהוא היום), כנראה היינו משלמים מחיר הרבה יותר יקר על חוסר המוכנות.

צבא "קטן וחכם" אולי יביא לנו הישגים במגוון של נסיבות מדיניות וצבאיות מסוימות, ואכן סביר להניח שבעתיד יהיו מצבים שבהם יכולת האש העצומה שיפיק צבא קטן ומיומן להפליא תספיק כדי להביא את ההישג המדיני המבוקש. אבל צפויים גם תרחישים לא פחות סבירים שבהם היכולת הזאת לא תספיק, וצבא קטן עלול למצוא את עצמו מוצף במידה גדושה של איומים מסוגים מגוונים שיוצבו בפניו בעת ובעונה אחת. מוטל עלינו להכין את המענה גם לתרחישים האלה.

וצמצום הפער המספרי איפשרו לבלום את המשך התקדמותם ובהמשך גם לצמצם את ההישגים הראשוניים שהשיגו.

כשיצא צבא בריטניה למלחמת העולם הראשונה, הוא נחשב למיומן ביותר בעולם, אבל מנה רק עשירית מצבאות המעצמות האירופיות האחרות, ולכן תרומתו למהלכי המלחמה הייתה שולית, והוא נשחק במהרה. לבריטים, שלא קיימו שירות חובה, נדרשו שנתיים לגייס ולהכשיר כוח צבאי שיתחיל להיות בעל משקל משמעותי בחזית לצד בעלי בריתם.

תופעה דומה התרחשה כאשר הצטרפו האמריקנים לאותה המלחמה ושוב במלחמת העולם השנייה. לישראל, אם תידרש שוב להילחם במלחמה כוללת, לא יינתנו שנים, אפילו לא שבועות, כדי להקים מחדש עוצבות שאינן. הבריטים והאמריקנים שילמו על הקמת צבא מאפס תוך כדי מלחמה באבדות כבדות בקרבות הראשונים שבהן השתתפו עוצבות חסרות ניסיון. למזלם היו להם תמיד בעלי ברית שנשאו בנטל הלחימה עד שהם התגייסו וצברו מיומנות. ישראל לא תוכל לצפות לכך.

דרך אגב, יש לציין שוויכוח דומה על המבנה של צבא העתיד מתקיים גם במדינות ובצבאות אחרים, ובראשם צבא ארה"ב. גם בצבא האמריקני מושלת כרגע בכיפה הגישה שיש לקצץ את כוחות היבשה ולהתמקד בכוחות האוויר, הים, האש והסייבר. מנגד יש קצינים אמריקנים הטוענים שהגישה הזאת מתעלמת מלקחי המלחמות שניהלה ארה"ב בשני העשורים האחרונים. אולם בניגוד לארה"ב - שאם היא טועה תמיד יש לה די עוצמה מדינית וכלכלית לעצור את המבצעים ולהתארגן מחדש, ואשר כל מלחמה שתנהל תתרחש תמיד במרחק של אלפי קילומטרים מהעורף האזרחי ומהנכסים האסטרטגיים שלה - ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה להיות מופתעת לחלוטין, ולעולם לא יעמדו לרשותה חודשים עד שנים להתארגנות תוך כדי מלחמה.

סיכום

על פי התפיסה החדשה נבנה צה"ל כדי להתמודד רק עם אויב מסוג מסוים בתרחיש מסוים. זהו צבא שיכולתו וגמישותו לטפל במגוון רחב של תרחישים סבירים אחרים יקטנו מאוד. מההיסטוריה הצבאית אנחנו יודעים שעדיף צבא שיועד לטפל בטווח תרחישים